

Таким чином, відносини добросусідства є складовою відносин власності на землю та землекористування. Тим більше, що коло можливих суб'єктів цих відносин є відносно визначеним: додержуватись обов'язків добросусідства повинні не тільки суміжні землевласники та землекористувачі (коло яких переважно відоме), але й інші землевласники та землекористувачі, земельні ділянки яких безпосередньо не межують із уповноваженими суб'єктами.

Норми ст.ст. 103, 104 ЗКУ в свою чергу є загальними по відношенню до норм ст.ст.105-109 ЗКУ, які відповідно є спеціальними. Тому правила ст. ст. 103, 104 ЗКУ застосовується у випадках, коли немає спеціальних норм, що носять добросусідський характер.

Певний добросусідський характер мають санітарні, екологічні, будівельні, протипожежні норми і вимоги, але мета їх прийняття і реалізація виходить за межі суто добросусідських відносин. В той же час, якщо практично постає питання про дотримання сусідом обов'язку не чинити перешкод у користуванні земельною ділянкою, варто переглянути існуючі конкретні норми будівельного, екологічного, санітарного та іншого законодавства, а потім уже застосовувати загальні норми ст.ст. 103, 104 ЗКУ.

Ці міркування підтверджуються і судовою практикою щодо вирішення спорів про додержання правил добросусідства при використанні земельних ділянок [8, с. 289-354]. При цьому оскільки найбільш часто такі спори виникають між титульними володільцями присадибних земельних ділянок, вирішувати ці справи по суті судам допомагають будівельні норми, зокрема, ДБН 360-92 "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень", ДБН 363-92 "Житлові будинки для осіб похилого віку сільської місцевості України", ДБН В.2.2.-15-2005. "Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення." тощо.

Ст.ст. 106-108 ЗКУ, на нашу думку та на думку Старостенко Д.М. [9], взагалі випадають із контексту даної Глави 17 "Добросусідство", оскільки належать до іншого інституту земельного права і законодавства. Старостенко Д.М. виділяє межування як самостійну функцію управління та регулювання у сфері земельних відносин. Межування, на її думку, доцільно розглядати як врегульовану нормами права діяльність з визначення (проекту-

вання, установлення, зміни, відновлення) та оформлення меж земельного простору (меж території держави, меж адміністративно-територіальних утворень, меж території зі спеціальним режимом використання, меж земельних ділянок власників, землекористувачів) [10, с.288].

Таким чином, як добросусідство, так і його правила мають бути відносно оціночними категоріями, які не мають чітких критеріїв їх визначення і завжди оцінюються виходячи із кожної конкретної життєвої ситуації.

Отже, добросусідство – це врегульовані земельним законодавством, засновані на взаєморозумінні та співпраці й існуючі у рамках відносин власності на землю, землекористування, іншого титульного володіння земельною ділянкою суспільні відносини між землевласниками, землекористувачами, іншими титульними володільцями та їх сусідами (як суміжними, так і всіма іншими), у межах яких власники землі, землекористувачі та інші титульні володільці земельних ділянок обирають такі способи користування земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, при яких їх сусіди мають можливість найбільш повноцінно (комфортно, безпечно, стабільно) використовувати свої земельні ділянки у відповідності до їх цільового призначення.

В світлі майбутньої кодифікації земельного законодавства правило добросусідства має очолити перелік обов'язків землевласників, землекористувачів, інших титульних володільців в Розділі "Права на землю".

1. Бусуйок Д.В. Обмеження прав на землю за законодавством України. – Монографія. – К.: "Юридична думка". – 2006. – 144 с. – С. 99.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: "Русский язык". 1998. – 750 с. – С. 137.
3. Кашанина Т.В. Оценочные понятия в советском праве. Автореферат дисс. на соиск. уч. ст. к.ю.н. спец. 12.00.01. – Свердловск: Свердлов. юрид. инст-т, 1974. – 17 с. – С. 5.
4. Андрейцев В.И. Земельное право и законодательство суверенной Украины: Актуальные проблемы практической теории. – К.: Знання, 2005. – С. 151-152.
5. Мірошниченко А.М. Земельне право України: Підручник. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 678 с. – С.24.
6. Кулинич П. Ф. Право добросусідства за земельним законодавством України. // Земельне право України. – 2006. – № 1. – с. 32.
7. Саркісова Т.Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні. Дисс. ... к.ю.н. спец.12.00.06 – К., 2011. – 216 с.
8. Левков В.М. Петренко О.В. Земельні спори. – Х.: Фактор, 2011. – 720 с. – С. 289-354.
9. Старостенко Д.М. Правове регулювання межування земель в Україні. Дисс. ... к.ю.н. спец. 12.00.06. – К., 2009. – 249 с.
10. Земельне право України: підруч./ За ред. Носіка В.В. – К.: ВПЦ "Київський університет". – 2008. – 511 с.

Надійшла до редколегії 22.03.12

Н. Ільїна, канд. юрид. наук

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню законодавчих та доктринальних визначень поняття екологічної сертифікації. Автор висвітлює основні наукові підходи до визначення правової природи екологічної сертифікації та її місця в системі екологічного права.

Ключові слова: екологічна сертифікація, законодавство в сфері екологічної сертифікації, юридична природа екологічної сертифікації,

The article is devoted to the analysis of legal and doctrine determinations of ecological certification. An author examines substantive provisions to determination of legal nature of ecological certification and its place in the system of environmental law.

Key words: ecological certification, legislation about ecological certification, legal nature of ecological certification.

Статья посвящена исследованию законодательных и доктринальных определений понятия экологической сертификации. Автор освещает основные научные подходы к определению правовой природы экологической сертификации и её места в системе экологического права.

Ключевые слова: экологическая сертификация, законодательство в сфере экологической сертификации, юридическая природа экологической сертификации.

На сучасному етапі суспільного та економічного розвитку в Україні відбувається процес екологізації економіки шляхом, зокрема, запровадження екологічного підприємництва та екологічно "чистого" виробництва, формування ринку екологічних послуг тощо. Відповідно до положень розділу 4-го Закону України від 21 грудня 2010 року "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року" одним із

інструментів державної екологічної політики визначена екологічна сертифікація, яка є відносно новим та недостатньо використовуваним організаційно-правовим засобом механізму охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки та повинна стати дієвим елементом екологічного управління та економічного регулювання [1].

В еколого-правовій доктрині окремі аспекти екологічної сертифікації досліджувалися зокрема, такими вченими як Андрейцев В.І., Балюк Г.І., Краснова М.В., Ковальчук Т.Г., Малишева Н.Р., Пащенко О.М., Комарницький В.М., Завгородньої В.М., Гетьман А.П., Каракаш І.І., Бобкова А.Г. В той самий час, комплексного дослідження правових проблем екологічної сертифікації до цього часу не проведено, тому тема даної наукової статті видається нам актуальною та своєчасною.

Метою наукового дослідження в рамках даної статті є визначення юридичної природи екологічної сертифікації, відмежування її від інших суміжних правових понять, аналіз правового регулювання екологічної сертифікації та формулювання пропозицій щодо удосконалення діючого законодавства в цій сфері.

Необхідність впровадження системи екологічної сертифікації в Україні закріплена у положеннях ст. 56 "Співпраця в галузі оцінювання стандартів та оцінювання відповідності" Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, ратифікованої Законом України від 10 листопада 1994 року, відповідно до якої сторони зобов'язуються сприяти застосуванню технічних правил Європейського Співтовариства та європейських стандартів і процедур оцінювання відповідності [2]. Зокрема, в Європі екологічну сертифікацію почали запроваджувати починаючи з 1992 року після прийняття та введення в дію Директиви 92/880/ЕС "Про екологічні знаки", а також британського стандарту BS 7750 "Система екологічного управління", міжнародних стандартів ISO/TC207 "Управління навколишнім середовищем" тощо [3, с. 181]. Отже, перед Україною стоїть першочергове завдання здійснити адаптацію норм вітчизняного законодавства до європейських вимог в сфері екологічної сертифікації

Насьогодні в Україні правові засади екологічної сертифікації визначені в ряді інтеграційних джерел екологічного законодавства, зокрема нормами Закону України від 17 травня 2001 "Про стандартизацію", Закону України від 1 грудня 2005 року "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності", Закону України від 17 травня 2001 року "Про підтвердження відповідності", Закону України від 17 травня 2001 "Про акредитацію органів з оцінки відповідності", Закону України від 23 грудня 1997 року в редакції від 30 травня 2011 року "Про безпечність та якість харчових продуктів", а також, декрету Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію та сертифікацію" від 10 травня 1993 року № 46, постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження технічного регламенту з екологічного маркування" № 529 від 18 травня 2001 року.

Досліджуючи юридичну природу поняття "екологічна сертифікація" в першу чергу необхідно встановити його співвідношення з іншими суміжними поняттями. На думку авторки статті, основоположне значення в цьому відношенні має філософське співвідношення загального і особливого. А саме, розмежування правових ознак сертифікації як загальної категорії та екологічної сертифікації як самостійного правового явища.

В етимологічному розумінні термін "сертифікація" походить від французького слова *certification*, що в перекладі на українську мову означає засвідчення. В довідниковій юридичній літературі поняття "сертифікація" визначається в двох значеннях: по-перше, у широкому розумінні – як діяльність уповноважених державою органів, установ, організацій та їх посадових осіб, пов'язана із видачею сертифіката; по друге, у вузькому розумінні – як процедура підтвердження відповідності якісних характе-

ристик продукції визначеним вимогам (нормативам) або рівням, встановленим стандартами [4, с. 476-477].

В чинному законодавстві України, зокрема, в положеннях ст.1 Закону України від 17 травня 2001 року "Про підтвердження відповідності" сертифікація визначається як процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу встановленим законодавством вимогам [5].

Із викладеного вище законодавчого визначення поняття сертифікація випливає, що одним із об'єктів останньої виступають, зокрема, продукція та системи екологічного управління, які перевіряються уповноваженими органами на предмет відповідності встановленим законодавством вимогам, в тому числі, і екологічним.

Законодавче визначення поняття екологічна сертифікація міститься у постанові Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року № 529 "Про затвердження технічного регламенту з екологічного маркування". Виходячи із положень п. 3 вказаної постанови, екологічна сертифікація визначається як процедура, під час якої визнаний в установленому порядку орган з екологічного маркування документально засвідчує відповідність продукції встановленим екологічним критеріям [6].

Отже, ми можемо констатувати, що екологічна сертифікація виступає одним із різновидів сертифікації як загальної категорії.

В доктрині екологічного права більшість авторів розглядають екологічну сертифікацію як одну із функцій управління в сфері екології. Зазначимо, що відповідно до положень ст. 16 базового Закону України від 31 червня 1991 року "Про охорону навколишнього природного середовища" управління охороною навколишнього природного середовища полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності [7]. Зокрема, на думку Андрейцева В.І. [8, с. 142], Балюк Г.І. [9, с. 58-59], Малишевої Н.Р. [10, с. 237-241], Пащенко О.М. [11, с. 131-132], Комарницького В.М. [12], Завгородньої В.М. [13, с. 120-124] екологічна сертифікація відноситься до інших (не визначених безпосередньо в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища") функцій управління в сфері екології.

Так, Н.Р. Малишева визначає екологічну сертифікацію як функцію управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, за допомогою якої визнаний у встановленому порядку орган документально засвідчує відповідність об'єкта сертифікації (продукції, систем управління якістю, систем управління довіллям, персоналу) встановленим екологічним законодавством вимогам [14, с. 237].

На думку О.М. Пащенко, сертифікація діяльності у галузі використання і охорони природних ресурсів – це діяльність спеціально уповноважених державних органів і організацій, спрямована на юридичне закріплення за результатами проведення необхідних екологічних, економічних та інших досліджень та експертиз відповідності або невідповідності окремих видів діяльності природокористувачів вимогам екологічних стандартів і нормативів з видачею відповідного сертифіката встановленого зразка, що визнає цей вид діяльності екологічно допустимим [15, с. 132].

Як зазначає В.І. Андрейцев, екологічна сертифікація відноситься до комплексних (міжгалузевих) функцій управління у галузі екології [16, с. 142].

З позицій В.М. Завгородньої екологічну сертифікацію слід віднести до функцій управління в сфері природо-

користування та охорони довкілля, що пов'язані із наданням адміністративних послуг природокористувачам та суб'єктам природоохоронної діяльності [17, с. 121].

З метою підтвердження обґрунтованості віднесення екологічної сертифікації до функцій управління в сфері екології слід розібратися, що являють собою вищезазначені функції. З нашої точки зору, заслуговує на підтримку науковий підхід О. Л. Дубовик, яка для визначення функцій державного екологічного управління пропонує комплекс формальних ознак, а саме: 1) приналежність суб'єкта управління до системи публічної влади; 2) надання суб'єкту управління у відповідних нормативно-правових актах повноважень щодо управління природокористуванням і охороною довкілля; 3) здійснення управлінських функцій від імені держави; 4) наділення суб'єкта управління для здійснення функції відповідними правовими засобами [18, с. 402-403].

Перш за все, зупинимось на суб'єктах уповноважених здійснювати екологічну сертифікацію. Необхідно звернути увагу на той факт, що відповідно до положень чинного законодавства України такими суб'єктами виступають органи, які згідно з вимогами Закону України від 17 травня 2001 "Про акредитацію органів з оцінки відповідності" пройшли державну акредитацію в сфері екологічної сертифікації [19].

На сьогоднішній день органом, який уповноважений здійснювати державну акредитацію, зокрема органів екологічного маркування та сертифікації, виступає Національне агентство з акредитації України, що належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і діє на підставі Положення "Про державне агентство з акредитації України", затвердженого наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 5 від 4 січня 2002 року [20].

В свою чергу державна акредитація органів екологічного маркування та сертифікації являє собою засвідчення національним органом України з акредитації того, що орган екологічного маркування та сертифікації відповідає вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими стандартами, та у разі необхідності будь-яким додатковим вимогам щодо акредитації у відповідних сферах для провадження визначеної діяльності з оцінки відповідності продукції та систем екологічного управління встановленим екологічним вимогам.

Отже, суб'єкти екологічної сертифікації хоча і не належать до системи органів публічної влади, але організація їх діяльності в сфері оцінки відповідності екологічним вимогам підлягає обов'язковій державній акредитації, безпосередньо координується та контролюється з боку уповноважених державних органів в сфері технічного регулювання та охорони навколишнього природного середовища.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема ст. 13 Декрету Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію та сертифікацію" від 10 травня 1993 року № 46 в залежності від змісту та об'єктів екологічна сертифікація поділяється на обов'язкову та добровільну [21].

За своїм змістом обов'язкова екологічна сертифікація (сертифікація в законодавчо регульованій сфері) передбачає оцінку відповідності екологічним вимогам до продукції та умов введення її в обіг, які регламентовані чинним законодавством.

Обов'язкова екологічна сертифікація здійснюється стосовно об'єктів, визначених відповідно до наказу Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики "Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації

в Україні" № 28 від 1 лютого 2005 року в редакції від 1 січня 2012 року [22].

Узагальнений аналіз вказаного переліку дозволяє виділити наступні групи об'єктів обов'язкової екологічної сертифікації: екологічно небезпечні продукція, технології, виробництва; системи екологічного управління на виробництвах, пов'язаних із випуском екологічно небезпечної продукції; відходи виробництва і споживання, у тому числі екологічно небезпечні й ті, що є об'єктом транскордонного перевезення; діяльність у сфері поводження з відходами; очисні споруди; технології та обладнання для підготовки питної води; види тварин і рослин, що підпадають під дію Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою знищення.

Обов'язкова екологічна сертифікація вказаних вище об'єктів може здійснюватися виключно в Державній системі екологічної сертифікації, створеній на підставі вимог ч. 1 ст 14 Закону України "Про стандартизацію" від 17 травня 2001 року в редакції від 30 липня 2010 року центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання, який проводить та координує роботу щодо забезпечення її функціонування. В Україні створена державна система сертифікації продукції (УкрСЕПРО), яка може бути прийнята за основу при здійсненні розробки державної системи екологічної сертифікації [23].

Особливою правовою вимогою щодо суб'єктів обов'язкової екологічної сертифікації є те, що окрім акредитації Національним агентством з акредитації України на право здійснювати оцінку відповідності законодавчо встановленим екологічним вимогам, відповідні особи повинні пройти призначення в порядку передбаченому ст. 28 Закону України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності". Вказане призначення здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань оцінки відповідності за пропозиціями Міністерства екології та природних ресурсів України на підставі документального підтвердження претендентами ряду встановлених законодавством вимог [24].

Зокрема, претенденти на призначення зобов'язані документально підтвердити відповідність наступним вимогам: відсутність комерційної або іншої заінтересованості щодо продукції, процесу, послуги, які вони оцінюють; наявність кваліфікованого персоналу і засобів, необхідних для виконання процедур оцінки відповідності, та можливості доступу до устаткування, необхідного для проведення випробувань; наявність гарантій щодо незалежності персоналу, який виконує процедури оцінки відповідності; незалежність оплати праці персоналу від кількості та результатів виконаних ним процедур оцінки відповідності.

Відповідно до ст.11 Закону України "Про підтвердження відповідності" обов'язкова екологічна сертифікація провадиться згідно із вимогами технічних регламентів, під якими слід розуміти закони України або нормативно-правові акти, прийнятий Кабінетом Міністрів України, у яких визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим.

Зауважимо, що вказані вище технічні регламенти, з нашої точки зору, мають еколого-правовий характер. Зокрема, згідно із положеннями ст. 13 Закону України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" метою розроблення і застосування технічних регламентів є захист життя та здоров'я людини, тварин, рослин, національної безпеки, охорони довкілля та природних ресурсів, запобігання недобросові-

сній практиці. А саме, вимоги, встановлені технічними регламентами, повинні відображати ризики стосовно споживачів, довкілля та природних ресурсів, які створюватиме невідповідність продукції, процесів і послуг.

Повноваження щодо організації розроблення технічних регламентів необхідних для здійснення екологічної сертифікації покладені на Міністерство екології та природних ресурсів України, відповідно до ст.17 Закону України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" та Указу Президента України "Про затвердження положення про Міністерство екології та природних ресурсів України" від 13 квітня 2011 року № 42 [25].

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день система технічного регулювання в сфері екології перебуває в стадії активного формування та розвитку. Зокрема, відповідно до положень розділу 4-го "Інструменти реалізації національної екологічної політики" Закону України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" визначається необхідність у найближчий час розробки підсистем стандартизації та сертифікації у сфері екологічної безпеки, затвердження екологічних вимог до продукції, а також гармонізація національних стандартів до стандартів і норм ЄС та міжнародних стандартів серій ISO 14000, ISO 19000 з посиленням контролю з боку держави за використанням екологічних маркувань, зокрема щодо вмісту генетично модифікованих організмів.

Застосування імперативного методу правового регулювання відносин в сфері обов'язкової екологічної сертифікації знаходить прояв і в покладенні на виробників та постачальників продукції, яка підлягає обов'язковій екологічній сертифікації ряду юридичних обов'язків.

Зокрема, виходячи із положень ч. 1 ст. 13 Закону України "Про підтвердження відповідності" виробник зобов'язаний сприяти проведенню всіх процедур підтвердження відповідності, встановлених для конкретного виду продукції; наносити на продукцію національний знак відповідності в законодавчо регульованій сфері; компенсувати споживачам продукції завдані їм збитки в разі виявлення невідповідності продукції вимогам, зазначеним у декларації про відповідність та/або сертифікаті відповідності чи свідоцтві про визнання відповідності; надавати постачальнику інформацію про сертифікацію продукції шляхом зазначення реєстраційних номерів сертифікатів відповідності в документах, згідно з якими передається відповідна продукція.

В свою чергу, відповідно до ч.2 ст. 13 названого вище Закону постачальник зобов'язаний реалізовувати продукцію за умови наявності у документах, згідно з якими йому передано відповідну продукцію, реєстраційного номеру сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом на відповідний вид продукції; припиняти реалізацію продукції, якщо вона не відповідає вимогам нормативних документів, зазначеним у декларації про відповідність або у сертифікаті відповідності чи свідоцтві про визнання відповідності.

Ще одним фактом, який свідчить про публічно-правовий характер екологічної сертифікації в законодавчо регульованій сфері є закріплення в чинному законодавстві правових обмежень щодо розмірів оплати робіт з підтвердження відповідності законодавчо визначеним екологічним вимогам. А саме, згідно із положеннями ч. 1 ст 19 Закону України "Про підтвердження відповідності" оплата робіт з підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері здійснюється згідно з положеннями постанови Кабінету Міністрів України

"Про затвердження Правил визначення вартості робіт з підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері" від 11 квітня 2002 року N 485 [26].

Згідно із положеннями ст. 11 Закону України "Про підтвердження відповідності" за результатами проведення обов'язкової екологічної сертифікації у разі позитивного рішення призначеного органу з оцінки відповідності заявникові видається сертифікат відповідності, зразок якого затверджується центральним органом виконавчої влади з питань оцінки відповідності. На підставі вказаної вище правової норми на акредитовані у встановленому законодавством порядку органи обов'язкової екологічної сертифікації покладається обов'язок ведення реєстрів екологічних сертифікатів та подання інформації про них до державного реєстру сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання відповідності і у порядку визначеному наказом Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України "Порядок подання призначеними органами з оцінки відповідності інформації про видані сертифікати відповідності та свідоцтва про визнання відповідності до державного реєстру сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання" № 534 від 1 листопада 2001 року, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 18 квітня 2002 року за № 376/6664 [27].

Проаналізовані правові вимоги в сфері обов'язкової екологічної сертифікації дають нам підстави стверджувати, що в діяльності акредитованих та призначених державою органів з оцінки відповідності в законодавчо регульованій переважають публічно-правові аспекти. Хоча вказані органи не є суб'єктами публічної влади, але здійснювана ними сертифікаційна діяльність має на меті задоволення, в першу чергу, публічних екологічних інтересів в сфері забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Тому, обов'язкову екологічну сертифікацію можна розглядати як функцію управління в сфері екології.

Що стосується, добровільної екологічної сертифікації в законодавчо нерегульованій сфері, то виходячи із положень ст. 17 Закону України "Про підтвердження відповідності" така сертифікація провадиться на добровільних засадах у порядку, визначеному договором між заявником та органом із сертифікації для підтвердження відповідності продукції, систем екологічного управління, персоналу будь-яким заявленим вимогам.

Правовий порядок здійснення акредитованими в установленому порядку органами екологічної сертифікації оцінки відповідності, заявленим суб'єктами господарської діяльності екологічним вимогам визначений постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Технічного регламенту щодо екологічного маркування" від 18 травня 2011 року №529, яка набрала чинності 1 червня 2011 року [28].

Технічний регламент щодо екологічного маркування було розроблено Міністерством екології та природних ресурсів України з урахуванням Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС від 25 листопада 2009 року №66/2010/ЄС про знак екологічного маркування ЄС. Виходячи із положень, даного нормативно-правового акту об'єктами добровільної екологічної сертифікації виступають товари та послуги, що постачаються для розповсюдження, споживання чи використання на ринку України і надаються за плату або безоплатно, окрім лікарських засобів, ветеринарних препаратів, медичних виробів та товарів, що містять токсичні, мутагенні, канцерогенні, небезпечні для навколишнього природного середовища речовини.

В процесі здійснення добровільної екологічної сертифікації відповідність екологічним вимогам продукції або послуг оцінюється акредитованим в установленому порядку органом екологічної сертифікації на підставі спеціальних екологічних критеріїв, які розробляються відповідно до вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічних норм, переліків і класифікаторів найбільш поширених небезпечних забруднюючих речовин і відходів.

Згідно із вимогами п.п. 10-13 Технічного регламенту щодо екологічного маркування, які зазначався нами вище, екологічні критерії розробляються та затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України на науковій основі з обов'язковим урахуванням екологічно значимих аспектів (наприклад, рівня впливу на зміну клімату, біологічне різноманіття, обсяг споживання енергії, природних ресурсів та утворених відходів тощо).

Отже, вищезазначені екологічні критерії дозволяють органу добровільної екологічної сертифікації в повній мірі оцінити відповідність продукції або послуг заявленим замовником екологічним вимогам, а отже, засвідчити її "екологічність". На сьогоднішній день в Україні відбувається розробка та гармонізація з європейськими національних екологічних критеріїв, що дасть змогу використати потенціал добровільної екологічної сертифікації з метою як підвищення конкурентоспроможності національної продукції та послуг, так і поліпшення стану навколишнього середовища та рівня забезпечення екологічної безпеки в нашій державі.

На нашу думку, здійснення добровільної екологічної сертифікації має на меті задоволення поряд з екологічними і ряду економічних інтересів як суб'єктів господарської діяльності, так і акредитованих органів оцінки відповідності.

Зокрема, при здійсненні добровільної оцінки відповідності продукції та систем екологічного управління екологічним вимогам відповідні органи виступають суб'єктами господарської діяльності, метою якої є одержання прибутку у вигляді оплати за надані сертифікаційні послуги. Необхідно зауважити також, що ініціюючи проведення екологічної сертифікації підприємства мають на меті, перш за все, досягнення економічного ефекту у вигляді просування своєї продукції, робіт або послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках з метою отримання комерційної вигоди. Тому на наш погляд, оскільки здійснення добровільної екологічної сертифікації носить переважно приватно-правовий характер, то вказана діяльність не може розглядатися нами як функція управління в сфері екології.

В той самий час, екологічна ефективність добровільної екологічної сертифікації опосередковується через зменшення кількості використання небезпечних речовин в процесі виробництва продукції чи надання послуг та як наслідок також зменшення шкідливих впливів на довкілля, а також захисту людини від негативного впливу екологічно небезпечної продукції.

Враховуючи очевидний позитивний вплив здійсненої добровільної екологічної сертифікації на стан охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, наявні всі підстави для того, щоб віднести здійснення суб'єктами господарської діяльності добровільної екологічної сертифікації до природоохоронних заходів, шляхом внесення відповідних змін і доповнень до Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів" від 17 вересня 1996 року № 1147 [29].

З нашої точки зору, заінтересованість з боку держави в задоволенні публічних екологічних інтересів шля-

хом здійснення господарюючими суб'єктами добровільної екологічної сертифікації має реалізовуватися у вигляді застосування до вказаних суб'єктів стимулюючих правових засобів. Зокрема, доцільним видається закріплення на рівні діючого законодавства податкових пільг щодо сплати екологічного податку та зборів за використання природних ресурсів, пільгового кредитування оплати сертифікаційних послуг щодо суб'єктів господарської діяльності, які здійснюють добровільну екологічну сертифікацію.

Проведене дослідження дає нам підстави виокремити наступні правові ознаки поняття екологічна сертифікація: 1) екологічна сертифікація є одним із інструментів державної екологічної політики; 2) наявність сукупності нормативно-правових актів, які регулюють правовий порядок здійснення екологічної сертифікації, що становить основу комплексного міжгалузевого інституту екологічного права; 3) наявність спеціальних правових вимог щодо акредитації органів екологічної сертифікації; 4) закріплення в законодавстві об'єктів екологічної сертифікації; 5) можливість поділу екологічної сертифікації на обов'язкову (сертифікація в законодавчо регульованій сфері) та добровільну (сертифікація в законодавчо нерегульованій сфері) в залежності від змісту останньої; можливість віднесення обов'язкової екологічної сертифікації до функцій управління в сфері екології; наявність екологічних критеріїв, яким мають відповідати об'єкти добровільної екологічної сертифікації; можливість віднесення добровільної екологічної сертифікації до природоохоронних заходів. Базуючись на вищезазначених правових ознаках пропонуємо наступні наукові визначення.

Обов'язкова екологічна сертифікація – це функція управління в сфері екології в порядку реалізації якої акредитовані та призначені державою органи в порядку визначеному чинним законодавством здійснюють оцінку та документальне підтвердження відповідності продукції, послуг, систем екологічного управління встановленим джерелами екологічного права екологічним вимогам.

Добровільна екологічна сертифікація – це діяльність акредитованих державою органів, які в порядку визначеному чинним законодавством на вимогу суб'єкта господарської або адміністративної діяльності базуючись на екологічних критеріях здійснюють оцінку та документальне підтвердження відповідності продукції, послуг, систем екологічного управління встановленими технічними регламентами екологічним вимогам.

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року: Закон України // Відомості Верховної Ради України – 2011. – № 26. – Ст.1284. 2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Закон України від 14 червня 1994 року // Відомості Верховної Ради України – 2006. – № 24. – Ст.1794. 3. Екологічне управління / [В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.] – К.: Либідь, 2004. – 430 с. 4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [за ред. Ю.С. Шемшученко]. – К.: Українська енциклопедія ім. Бажана, 2003. – Т. 5 : П-С. – 2003. – 736 с. 5. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст.169. 6. Про затвердження технічного регламенту з екологічного маркування: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року № 529 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-2011-п. 7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №41. – Ст.546. – Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 2-3. – Ст. 3. 8. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996. – 208с. 9. Балюк Г.І. Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 192 с. 10. Малишева Н.Р. Розділ 8. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. // Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / Ю.С. Шемшученко, Г.І. Балюк, М.В. Краснова та ін.; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. – С. 187-235. 11. Пашенко О.М. Функції управління і контролю у галузі

природокористування // Природноресурсове право України: Навч. посіб. / Е.А. Бавбекова, Л.О. Бондарь, Н.С. Гавриш і др.; За ред. І. І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – С. 131-134. 12. Комарницький В.М. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері природокористування / В. М. Комарницький // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vduvs/2010_1/index.html. – с. 8. 13. Загородня В.М. Система і класифікація функцій державного управління у сфері природокористування і охорони довкілля / В.М. Загородня // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1 (4). – С. 120–124. 14. Малишева Н.Р. Розділ 8. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. // Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / Ю.С. Шемшученко, Г.І. Балюк, М.В. Краснова та ін.; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2008. – С.187, 213. 15. Пащенко О.М. Функції управління і контролю у галузі природокористування // Природноресурсове право України: Навч. посіб. / Е.А. Бавбекова, Л.О. Бондарь, Н.С. Гавриш і др.; За ред. І. І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – С. 132. 16. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996. – С. 142.17. Загородня В.М. Система і класифікація функцій державного управління у сфері природокористування і охорони довкілля / В.М. Загородня // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1 (4). – С. 120–124.18. Дубовик О. Л. Екологічне право : учебник / О. Л. Дубовик, Л. Кремер, Г. Люббе-Вольфф. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 768 с.19. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст.170. 20. Положення про національне агентство з акредитації України: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 4 січня 2002 року № 5 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.nauu.org.ua/ua/.../polozh.html. 21. Про стандартизацію та сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 року № 46 // Відомості Верховної Ради України – 1993. – № 27. – Ст.289. 22. Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 1 лютого 2005 року № 28 в ред. від 1 січня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 19. – Ст. 117. 23. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України – 2011. – № 31. – Ст.145. 24. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України – 2006. – № 12. – Ст.488. 25. Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Указ Президента України від 13 квітня 2011 року № 42 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 255. 26. Про затвердження Правил визначення вартості робіт з підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 року N 485 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 15. – Ст. 46. 27. Порядок подання призначеними органами з оцінки відповідності інформації про видані сертифікати відповідності та свідоцтва про визнання відповідності до державного реєстру сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання: Наказ Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України № 534 від 1 листопада 2001 року // Офіційний вісник України. – 2002. – № 17. – Ст. 166. 28. Про затвердження Технічного регламенту щодо екологічного маркування: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року №529 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 39. – Ст. 131. 29. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-p

Надійшла до редколегії 22.03.12

Ю. Власенко, канд. юрид. наук

ПРАВА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Проаналізована наукова думка щодо сутності принципів контролю та критеріїв їх класифікації. Дана характеристика системі принципів екологічного контролю та її складовим у сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Ключові слова: принципи екологічного контролю, природокористування, екологічна безпека.

Анализируется научная мысль касательно вопроса сущности принципов контроля и критериев их классификации. Приведена характеристика системы принципов экологического контроля и их составляющие в сфере природопользования, охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности.

Ключевые слова: принципы экологического контроля, природопользование, экологическая безопасность.

The analysed scientific thought is in relation to essence of principles of control and criteria of their classifications. This description to the system of principles of ecological control and her constituents in the field of natural resources, environmental protection and providing of ecological safety.

Key words: principles of ecological control, natural resources, ecological safety.

Екологічний контроль як одна з пріоритетних функцій екологічного управління забезпечує додержання та виконання чинного екологічного законодавства. Система державного екологічного контролю характеризується не тільки централізацією і суворою ієрархією органів контролю, а й наявністю та забезпеченням реалізації єдиних принципів її організації та функціонування. Принципи державного екологічного контролю схожі з принципами державного управління даної сфери, але з огляду на специфіку змісту, форм і методів здійснення екологічного контролю мають свої особливості, а тому потребують додаткового вивчення.

Принципи державного управління та підходи до їх систематизації ґрунтовно розглядаються в науково-теоретичній літературі. Зокрема, принципи державного контролю розкрито у роботах таких вчених як: О.Ф. Андрійко, В.Ю. Бобринський, В.М. Гаращук, В.М. Горшенев, Є.А.Кочерін, Н.Д. Красіліч, Д.В. Лученко, О.В. Мелкадзе, І.С. Орехова, М.С.Студенікіна, В.Є. Чіркін, І.Б. Шахов, О.В. Шорина О.О. Яковенко тощо.

Серед вчених досить поширеною є наукова теорія щодо необхідності розгляду окремих видів екологічного контролю, принципи яких обумовлюються самим об'єктом контролю. Зокрема, питання принципів правового регулювання екологічного контролю розглядала Заславська Н.М. [5]; принципи земельного контролю як одного з видів поресурсового контролю досліджував

Королев С.Ю. [6]; принципи державного контролю за використанням та охороною вод розглядав у своїй роботі Лубовський В.Е. [9]; принципи забезпечення державного лісового контролю – Малишев Д.В. [11]; принципи державного контролю в сфері охорони атмосферного повітря детально розглядала Михайлова О.С. [12]; питання принципів контролю та нагляду за додержанням законодавства про ядерну та радіаційну безпеку досліджувала Балюк Г.І.[1]; принципи екологічного контролю як попереджувально-охоронної функція управління в системі запобігання та ліквідації екологічної шкоди досліджувала в своїх роботах Краснова М.В.[7] тощо.

Незважаючи на значимість принципів екологічного контролю питанню їх вивчення приділяється недостатня увага. Наукові дослідження мають різну глибину аналізу принципів державного контролю: в одних – лише подається перелік і не розкривається зміст принципів, а в інших – представлені класифікації без зазначення відповідних критеріїв. Дуже часто відбувається необґрунтоване віднесення правил та другорядних питань до принципів екологічного контролю. Це розмиває саме поняття принципу, вносить плутанину у визначення основ організації і здійснення досліджуваної функції управління.

Отже, незважаючи на те, що принципи державного екологічного контролю у науковій літературі репрезентовані, можна констатувати, що в юриспруденції відсут-

